

А.М. Бондар
Житомирський державний університет
імені Івана Франка
Науковий керівник: к.ф.н., доц. М.Л.Ліпісівіцький

**Порівняльний аналіз особливостей українського та російського
перекладів «Весільної пісні для бідних» („Das Hochzeitslied“) з «Тригрошової
опери» Бертольта Брехта**

Проблематика перекладу, та й, власне кажучи, художнього перекладу, не нова. Її витoki беруть свій початок ще в часи Давнього Риму; ще Цицерон зазначав, що слова при перекладі слід не підраховувати, а зважувати, тому вже тоді вирішувалась проблема еквівалентності оригіналу – одне із головних питань перекладацької практики протягом наступних двох тисяч років. Іржі Левий у своїй праці «Мистецтво перекладу» зазначає, що для теорії перекладу в останні десятиліття характерна антонімія між спеціалізацією, що веде до поглибленого дослідження окремих аспектів та бажанням приєднувати окремі проблеми в більш широкий культурний контекст.

Під оригіналом потрібно розуміти систему, а не сукупність елементів, органічне ціле, а не механічний підбір елементів. Один із найкращих польських теоретиків Зенон Клеменсевич дотримується саме таких поглядів і зазначає, що завдання перекладу полягає не у відтворенні і тим більше не в перетворенні елементів і структур оригіналу, а в тому, щоб зрозуміти їх функцію і ввести такі елементи і структури власної мови, які були б, наскільки це можливо, субститутами і еквівалентами функціональної придатності та ефективності [4: 57].

Бертольт Брехт – німецький драматург і поет, який отримав міжнародне визнання своєї творчості. Сьогодні твори Брехта перекладені на багато мов світу, п'єси користуються великою популярністю серед глядачів. «Тригрошову оперу» Бертольта Брехта було перекладено російською Соломоном Аптом (1958 р.), Л. Мікуліним і В. Шершеневичем (1928 р.), а українською – М. Ліпісівіцьким (2010 р.), Борисом Теном і В. Хомічевським, переклад яких практично невідомий в Україні. Він не був надрукований і вперше був відкритий публіці у межах постановки в Луцьку. Ознайомитися з цим перекладом наразі неможливо, адже він відсутній також серед творчого спадку Бориса Тена в Житомирському обласному архіві, де він зберігається. За часів Радянського Союзу в Україні було декілька

постановок російською мовою. У березні 2010 року на сцені Волинського академічного театру ім. Т.Г. Шевченка в Луцьку під керівництвом режисера-постановника Петра Ластівки було вперше поставлено п'єсу за українським перекладом Б. Тена та його сина В. Хомічевського під назвою «Копійчана опера». Остання російська постановка «Тригрошової опери» була зроблена у 2008 році російським режисером Кирилом Серебрянніковим на сцені Московського художнього академічного театру [5].

Що стосується історії написання твору, то основою для сюжету п'єси стала знаменита «Опера жебраків» Джона Г'єя (1728 р.), написана в жанрі баладної опери і заснована на пригодах реальних лондонських шахраїв Джека Шепарда і Джонатана Уайльда. Переробку «Опери жебраків» Брехту замовив Йозеф Ауфріхт, призначений перед цим директором Театру на Шіффбауердамм; лібретто переклала німецькою мовою письменниця і співавторка кількох творів Брехта Елізабет Гауптман. У процесі переробки Брехт майже не змінив сюжету, але в його версії з'явилися нові персонажі і змінилося трактування низки образів.

Музика у цій п'єсі Брехта грала ще не найважливішу роль серед усіх попередніх; публікуючи «Тригрошову оперу», Брехт вказав, що написана вона «за участю Курта Вайля», оскільки тексти зонгів нерідко народжувалися разом з музикою [5].

Для епічної драми Брехта характерним є використання зонгів, які акцентують увагу читачів на важливих, на думку автора, моментах та допомагають краще розкрити тему та найголовніші проблеми, які автор і має на меті донести до читача, збуджуючи його прагнення втручатися у дійсність. Зонги мають переважно оповідний характер і є окремими, самодостатніми елементами в межах драматичного твору, надаючи йому відкритої форми. Часто зонги Брехта виходили в світ в межах ліричних збірок як повноцінні вірші. Такі відомі композитори, як Пауль Дессау, Ганс Айслер і, особливо, Курт Вайль писали талановиту музику до брехтівських зонгів. Деякі з них стали популярними піснями.

Одним із найзнаменитіших зонгів із «Тригрошової опери» є «Весільна пісня для бідних». Взагалі, вона приваблює себе актуальною іронією, сучасним баченням суспільства. В нашому дослідженні ми спробуємо проаналізувати переклади «Весільної пісні для бідних» російською (переклад Соломона Апта, 1958 р.) та

українською (переклад Миколи Ліпісівіцького, 2010 р.) мовами і порівняємо способи їх виконання, застосування найуживаніших методів перекладацьких трансформацій [1:52; 3].

Пісня складається з двох строф, де в першій частині автор подає аргументи, а в другій радить, повчає, робить правильні висновки:

1. <i>Bill Lawgen und Mary Syer</i> <i>Wurden letzten Mittwoch Mann und Frau...</i>	(Біл Логен і Мері Сайер Та й побралися дня буденного)	(Билли Лоджин и Мэри Сайер Поженились - только и всего!)
2. <i>Hoch sollen sie leben, hoch, hoch, hoch!</i>	(Многії літа! Многії літа! Многії літа!)	(Дай им бог счастливого жизнѣ-бытѣ!)
3. <i>Als sie drin standen vor dem Standesamt...</i>	(І не знав він у день одруження...)	(Но, придя оформляться в магистрат...)

Як бачимо, вибір варіантного відповідника в російському та українському перекладах наближений до оригіналу з лексичної точки зору, проте і зазнав змістовних лексичних трансформацій: у першому прикладі жоден з перекладачів не передають буквально лексичні одиниці «*letzten Mittwoch*», а використовують прийом модуляції: «дня буденного», Соломон Апт вирішив передати характер фрази, переклавши цей вираз «*только и всего*», наголосивши на характер буденності весілля.

Що стосується перекладу імен, то Микола Ліпісівіцький використовує прийом транскрипції: *Bill Lawgen* - Біл Логен, *Mary Syer* - Мері Сайер, Соломон Апт при перекладі імен свідомо використовує неправильний варіант транскрипції для специфікації на стилістичному рівні через наголошення фонетичних особливостей англійської мови національної особливості імен, які за задумом перекладача мають звучати суто по-англійськи. Буквосполучення «дж» належить до стереотипних уявлень про звучання англійської мови. Соломон Апт відходить від правил вимови, аби підкреслити національну специфіку імені: *Bill Lawgen* - Билли Лоджин, *Mary Syer* - Мэри Сайер. Взагалі для перекладів Соломона Апта характерними є довільність, граматична, лексична та фонетична некоректність, проте дійсно змістовна та семантична передача ознак імен чи назв предметів. Перекладачі активно використовують граматичні трансформації: *Mann und Frau* - побралися, поженились (категорія іменника переходить у категорію дієслова).

У реченні *Hoch sollen sie leben, hoch, hoch, hoch!* Перекладачі використовують на синтаксичному рівні прийом транспозиції, проте кінцевий варіант у кожного різний. Цікавим є те, що Микола Ліпісівіцький відображає при перекладі слова вітання, які є типовими на святкуванні весілля чи ювілею в Україні (*Многії літа!*). Соломон Апт же, навпаки, використовує вільний описовий переклад, ніби пояснюючи німецькі лексичні одиниці російською мовою, додавши до цього власної іронії (*Дай им бог счастливого житья-бытья!*)

Специфікою перекладу *Als sie drin standen vor dem Standesamt* є прийом генералізації та смислового розвитку (у перекладі Миколи Ліпісівіцького *І не знав він у день одруження*) та прийом модуляції (за перекладом Соломона Апта *Но, придя оформляться в магистрат*).

Отже, зробимо висновки порівняння двох перекладів «Весільної пісні для бідних». Один із метрів російського художнього перекладу Соломон Апт значно вільніший у звертанні до різноманітних перекладацьких трансформацій і надає перевагу цілісному перетворенню, враховуючи стилістичні та композиційні особливості оригіналу. Микола Ліпісівіцький намагається зберегти ритмічність речень, римування, спосіб авторського розкриття задуму при відтворенні змісту німецького оригіналу. Обидва перекладачі враховують при цьому стильові особливості тексту і індивідуальні особливості автора оригіналу.

Для перекладача художньої літератури, як правило, недостатньо лише майстерно володіти словом, потрібно мати відчуття тонкого літературного стилю автора тексту та вміння правильно та коректно вловити та висловити хід думок, які хотів передати автор оригіналу. Безперечно, теоретична естетика Брехта знайшла своє визнання у світі, проте потребує подальший досліджень та відкриттів. Саме цим займалися та займаються перекладачі та дослідники життя та творчості Брехта, намагаючись найдосконаліше передати самотність, пишність та важливість істинних слів великого німецького драматурга, які актуальні і по сьогодні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Брехт Б. Три епічні драми. Укладач О.С. Чирков/За наук. Ред. доктора філологічних наук, проф.. О.С. Чиркова - Житомир: «Полісся», 2010. - 296./М.С. Ліпісівіцький, переклад «Тригрошової опери»/»Весільна пісня для бідних» с. 52-53.

2. «Золотий перетин» драматургічної триади Брехта // Бертольт Брехт. Три епічні драми. Укладач О.С. Чирков/ За наук. Ред.. доктора філологічних наук, проф. О.С. Чиркова - Житомир: «Полісся».2010. - С. 6-35.
3. Брехт Б. Трехгрошовая опера: Пьесы.- М.: Олма-пресс, 2000. - 317 с./ «Свадебная песня для бедняков»/ Режим доступу: http://lib.ru/INPROZ/BREHT/breht1_2.txt_with-big-pictures.html
4. Левый Иржи. Искусство перевода // Искусство перевода. Иржи Левый. Москва: «Прогресс». 1974. - 397 с.
5. Brecht Bertolt. Die Dreigroschenoper / Режим доступу: <http://www.berliner-ensemble.de/repertoire/titel/28>